

Elina Nieminen

TYTÄRKAUPUNKI SUOMESSA
Vuosaaren ja Hervannan kehityskulku 60-luvulta
nykypäivään

Kandidaatintyö
Rakennetun ympäristön tiedekunta
Annuska Rantanen
Minna Chudoba
Huhtikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Elina Nieminen: Tytärkaupungit Suomessa
Satellite City in Finland: Development of Vuosaari and Hervanta through the years
Kandidaatintyö
Tampereen yliopisto
Arkkitehtuurin tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2020

Suomalaiset tytärkaupungit ovat saaneet alkunsa Ebenezer Howardin 1900-luvun taitteessa kehittelemästä puutarhakaupunki-ideologiasta. Howardin tarkoitus oli luoda asuinalue, jossa yhdistyvät niin suurkaupungin kuin maaseudunkin parhaat puolet. Tässä tutkielmassa tarkastelen puutarhakaupunki-ideologian kulkeutumista Suomeen ja sen vaikutusta kahteen suomalaiseen tytärkaupunkiin: Helsingin Vuosaareen ja Tampereen Hervantaan. Tavoitteenani on selvittää, ovatko puutarha- ja tytärkaupunki-ideologioiden tavoitteet säilyneet mukana näiden kaupunginosien suunnittelussa. Työssä vertailen myös kaupunginosien eroavaisuuksia sekä mainetta ja pohdin niiden aiheuttamia seurauksia.

Työssä havaitsin Vuosaaren ja Hervannan historiaa tarkastelemalla, että rakentumisvaiheet ovat olleet näissä kaupunginosissa hyvin erilaiset. Vuosaari alkoi rakentua huomattavasti aiemmin, ja sen kehitys voidaan jakaa toisistaan eroaviin rakennuskausiin. Ensimmäinen merkittävä rakennuskausi alkoi Asuntosäästäjät ry:n toimesta ja tytärkaupunki-ideologian sijaan taustalla oli hartiapankkiperiaate. Hervannan suunnittelussa tytärkaupunki-ideologia oli mukana alusta asti. Suuri osa Hervannan rakentamisesta sijoittui 1970-luvulle, ja sitä ennen alue oli suurilta osin metsää. Ajallista kerrostuneisuutta ole Hervannassa havaittavissa yhtä paljon kuin Vuosaaressa.

Huomasin, että termejä puutarhakaupunki ja tytärkaupunki käytetään nykyään vain vähän, mutta molemmissa kaupunginosissa ideologian tavoitteet kaupunginosan itsenäisyydestä, palvelujen saatavuudesta ja hyvistä yhteyksistä kantakaupunkiin ohjaavat kaupunkisuunnittelua edelleen ja myös asukkaat arvostavat niitä. Uudistuksilla pyritään myös ratkaisemaan imago-ongelmia, joita on esiintynyt niin Vuosaaressa kuin Hervannassakin. Havaitsin, että huono maine taustalla oli molemmissa kaupunginosissa suurena tekijänä yksipuolinen väestö, joka johtui vuokra-asuntojen suuresta määrästä. Ongelmien ratkaisussa on auttanut sosiaalinen sekoittaminen ja asukasaktiivisuus.

Avainsanat: puutarhakaupunki, tytärkaupunki, Hervanta, Vuosaari, lähiö, yhdyskuntasuunnittelu, kaupunkisuunnittelu

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	4
2. PUUTARHAKAUPUNGISTA TYTÄRKAUPUNGIKSI	5
2.1 Puutarhakaupungin synty	5
2.2 Puutarhakaupungin kehitysvaiheet Suomessa	6
3. VUOSAAREN KEHITYS	9
3.1 Vuosaaren varhaiset vaiheet	9
3.2 Kiistely Vuosaaren kehityssuunnista	10
3.3 Lähiöprojektista vuoden kaupunginosaksi	10
4. HERVANNAN KEHITYS	12
4.1 Suunnitelma Hervantaan	12
4.2 Hervanta – ongelmalähiö?	13
4.3 Hervanta 2000-luvulla	14
5. ALUEELLISTEN PIIRTEIDEN VERTAILU	15
5.1 Tytärikaupunkien eroavat lähtökohdat	16
5.2 Puutarhakaupunki-ideologian vaikutus	18
5.3 Yliopistokaupunki ja kahvikaupunki	19
5.4 Asukaskunta ja ongelmalähiön leima	20
6. TYTÄRKAUPUNKIEN TULEVAISUUS	22
6.1 Tytärikaupunkimallin mahdollisuudet Suomessa	22
6.2 Helsingin ja Tampereen tavoitteet tytärikaupungeille	22
7. YHTEENVETO	24
LÄHTEET	26
LIITTEET	29

1. JOHDANTO

Tytärkaupunkiaate on kehittynyt Ebenezer Howardin aloittamasta puutarhakaupunki-
liikkeestä, joka saavutti suosiota Euroopan kaupunkisuunnittelussa 1900-luvulla. Tytär-
kaupunkisuuntausta on tutkittu Suomessa vähän, mutta puutarhakaupungeista ja lähi-
öistä on tehty tutkimuksia ja kirjoituksia 1900-luvun loppupuolelta alkaen. Esimerkiksi
Johanna Hankonen on tutkinut lähiöiden muodostumista väitöskirjassaan *Lähiöt ja te-
hokkuuden yhteiskunta* (1994). Tässä kandidaatin tutkielmassa käsittelen tytärkaupun-
kiaatteen pohjalta syntyneitä asuinalueita Suomessa. Olen valinnut tutkittaviksi koh-
teiksi Hervannan ja Vuosaaren, sillä niiden suunnittelun taustalta löytyy mainitun ideo-
logian piirteitä, ja molemmista on käytetty nimitystä tytärkaupunki.

Hervannasta on merkittäviä julkaisuja erityisesti 90-luvulta. Tutkimusta ovat tehneet
muun muassa Mikko Närhi ja Ari Ylönen. Vuosaaresta on julkaisuja Hervantaa vä-
hemmän, mutta hyödyllinen teos itselleni on ollut Pia Bäcklundin ja Harry Schulmanin
Suunnittelun kumppanuudet (2005). Tytärkaupunkien kehitystä on käsitelty lisäksi kat-
tavasti mediassa.

Tässä tutkielmassa vertailen Hervannan ja Vuosaaren eroja varhaisista suunnitteluvai-
heista tulevaisuudennäkymiin, ja tutkin sitä, miten tytärkaupunkiaate on vaikuttanut
kaupunginosien kehitykseen. Minua kiinnostaa se, ovatko tytärkaupunki-ideologian piir-
teet pysyneet kaupunginosissa, ja ovatko asukkaat kokeneet ne miellyttäväksi, vai ovat-
ko kaupunginosien tavoitteet ja suunnittelun lähtökohdat muuttuneet alkuperäisestä.
Haluan vertailla myös kaupunginosien mainetta ja asukaskuntaa, sekä muita yhtäläi-
syyksiä ja eroavaisuuksia.

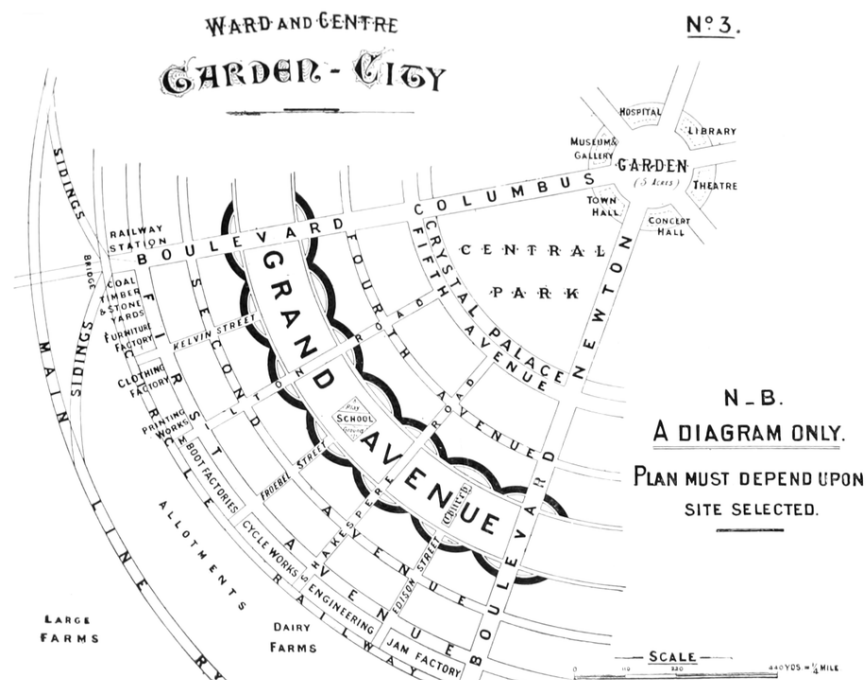
Aluksi käyn läpi aatteen syntyä Euroopassa, ja leviämistä Suomeen. Sen jälkeen pe-
rehdyn Vuosaaren ja Hervannan historiaan ja syntyyn ensimmäisistä rakennushank-
keista nykytilaan asti. Tämän jälkeen seuraa vertailuosio, jossa käyn läpi kaupungin-
osien erilaisia lähtökohtia, sekä yhteisiä tekijöitä, ja analysoin niiden vaikutusta aluei-
den nykytilaan. Lopuksi pohdin alueiden tulevaisuutta ja tytärkaupunkiaatteen sopivuut-
ta nykyajan Suomeen.

2. PUUTARHAKAUPUNGISTA TYTÄRKAUPUNGIKSI

2.1 Puutarhakaupungin synty

1800-luvun lopussa Euroopan teollistuminen ja sen aiheuttama kaupungistuminen olivat ajaneet monet tehtaiden työntekijät ympäri maanosan asumaan huonoissa oloissa, mikä innoitti kaupunkisuunnittelijoita kehittämään uusia ja jopa utopistisia konsepteja asumiseen. Aikakauden tunnetuimpia kaupunkisuunnittelijoita on englantilainen Ebenezer Howard, jota pidetään länsimaissa laajalle levinneen puutarhakaupunkiaatteen isänä. (Pakarinen 2010, 10) Myös nykyisin tuntemiamme suomalaisia lähiöitä ja tytärkaupunkeja voi pitää puutarhakaupungin jälkeläisinä.

Ebenezer Howard esitteli ajatuksensa ensimmäisen kerran kirjassaan *To-morrow: A Peaceful Path to Real Reform*, joka julkaistiin vuonna 1898. Kirja tunnetaan nykyisin paremmin sen vuonna 1902 julkaistun painoksen nimellä *Garden cities of To-Morrow*, jolla Howard nousi julkisuuteen. Howardin ideologian ytimessä oli ajatus asuinalueesta, joka on kaupungin ja maaseudun välimuoto. Ihanteellisessa puutarhakaupungissa yhdistyivät kaupungin saavutettavat palvelut, työpaikat ja yhteydet sekä maaseudun raitakas ilma, rauhallisuus ja luonnon kauneus. (Hall & Ward 2014, 1,15-16) Olennaista oli, että kaupunginosa ei olisi vain keskustasta levinnyt esikaupunkialue, vaan ennen rakentamisen aloittamista suunniteltu satelliittimainen keskittymä, jossa olisi myös omia palveluitaan (Buder 1990, 67).

Kuva 1. Ebenezer Howardin näkemys puutarhakaupungista (wikimedia.org)

Kuvasta 1 näemme, kuinka Howardin suunnitelmassa puutarhakaupunki on tarkasti jaettu vyöhykkeisiin, joilla on omat käyttötarkoituksensa. Sekä sen keskellä että reunoilla on laajat puistoalueet, joiden väliin jäävät rakennetut alueet. Keskuspuiston ympärillä on palveluita ja hallintorakennuksia, kuten sairaala, kaupungintalo, kirjasto ja teatteri. Kaupungin reunoille sen sijaan jäävät tehtaat ja tuotantolaitokset, jotka ovat nekin valmiiksi määriteltäviä. Puutarhakaupungissa on noin 32 000 asukasta, ja yhdistyessään verkostoksi, puutarhakaupungit muodostavat yhdessä suuremman kaupungin, Social city:n. Kun suurkaupungissa ei ole enää tilaa uusille puutarhakaupungeille, voitaisiin aina perustaa uusi Social City puutarhakaupunki kerrallaan. Social City:ssä, puutarhakaupunkien verkostossa, pienemmät puutarhakaupungit yhdistyvät toisiinsa esimerkiksi raideliikenteen avulla, ja siten saavuttavat yhdessä suuren kaupungin hyödyt. (Howard 2003, 105-106)

Ensimmäistä Howardin ajatuksiin perustuvaa puutarhakaupunkia alettiin rakentaa Britanniassa jo vuonna 1904, ja kymmenen vuoden kuluttua *Garden cities of To-Morrow*-kirjan julkaisusta se oli käännetty kolmelle kielelle. Aate levisi nopeasti esimerkiksi Saksaan ja Venäjälle (Buder 1990, 133-134), mutta suunnitelman tarkkuuden huomioiden ottaen ei ole yllätys, ettei suurin osa ideologian pohjalta rakennetuista kaupunginosista noudata Howardin periaatteita yksityiskohtaisesti. Vuosikymmenten kuluessa puutarhakaupunkiliikettä alettiin kutsua myös ”New Town” -aatteeksi, jonka kehittäjänä 1920-luvulla tunnettiin Frederic James Osborn (Hall & Ward 2014, 38-41, 53).

Puutarhakaupunkien lopulliseen muotoutumiseen vaikutti vahvasti myös samoihin aikoihin suosiota saavuttanut modernismi, jonka merkittäviä edistäjiä olivat esimerkiksi Sveitsissä syntynyt arkkitehti ja teoreetikko Le Corbusier sekä Bauhaus-koulun perustanut saksalainen arkkitehti Walter Gropius. Eryityisesti Le Corbusier keskittyi paljon asuntorakentamiseen ja toistettavan moduulin löytämiseen, jonka avulla voitaisiin toteuttaa laajoja asumiskomplekseja. Samaan aikaan kehittyvät esivalmistetut rakennusosat näkyvät monen puutarhakaupungin arkkitehtuurissa. (Tyvelä 2016, 10)

2.2 Puutarhakaupungin kehitysvaiheet Suomessa

Suomessa puutarhakaupunkiajattelu voimistui vasta sotien jälkeen. Ensimmäisiä ja merkittävimpiä uuden ideologian mukaan rakennettuja kaupunginosia on 1950-luvulla rakennettu Tapiola Espoossa. Museovirasto (2009) kuvaa Tapiolaa seuraavasti: ”Tapiolan asuntoalueiden suunnittelussa pidettiin keskeisenä perheiden ja lasten huomioonottamista - asuntotyypeistä asetettiin etusijalle omakoti- ja rivitalot. Tapiola on ko-

konaisuutena toteutunut "new town" -idean sovellus, joka on ollut sodanjälkeisen kaupunkirakentamisen tärkein esikuva ja vertauskohta." Suomessa puutarhakaupunkiaatetta muuttivat talouden kasvupolitiikka, jälleenrakennustarve ja tehokkuuden tavoittelu (Hankonen 1994, 15-19). Tämä poikkesi Howardin alkuperäisestä puutarhakaupungista, jossa yksi pääpiirteistä oli matala tehokkuus (Hall & Ward 2014, 22). Vaikka rakennusten väljä sijoittelu ja luonnon tuominen kortteleihin oli edelleen tavoitteena, alkoi suomalainen lähiö erkaantua Howardin puutarhakaupungista. Aluksi suomalaisista puutarhakaupungin sovelluksista suosittiin nk. metsälähiötä. Näistä kerrostalovaltaisista asuinalueista jäi monesti puuttumaan puutarhakaupunki-idealle olennaiset palvelut, eikä alueista tullut yhtä viihtyisiä kuin toivottiin. (Ylönen 1997, 33)

Metsälähiöiden kritiikki synnytti uuden suunnitteluihanteen, kompaktikaupungin. Kompaktikaupungissa tavoiteltiin kaupunkimaisuutta ja tiiviyttä. Howardin puutarhakaupungista oli jäänyt jäljelle tavoite verkostokaupungista, jossa nimenmukaisesti kompaktit kaupunginosat muodostavat kaupungin kokonaisuudessaan (em.). Monissa kohteissa suunnittelun perustaksi tulivat yhteisöllisyys ja ruutukaavan eri muunnokset. Keskustelua kompakti- ja kontaktikaupungista käytiin muun muassa Arkkitehti-lehdessä, joka heijastaa hyvin aikansa suomalaisten arkkitehtien käsityksiä. (Tyvelä 2016, 11) Toisaalta arkkitehdit eivät olleet vastuussa kaikista suunnittelupäätöksistä, sillä kuntien nopean asuntotarpeen takia vastuu suunnittelusta, kaavoituksesta ja myynnistä annettiin usein kokonaan rakennusliikkeille (Hankonen 1994, 19).

Suuntauksen seurauksena syntyi kerrostaloalueita, joista nykyisin käytetään monesti nimeä lähiö. Lähiölle ei ole olemassa tarkkaa määritelmää, mutta usein lähiöllä tarkoitetaan kerrostalovaltaista 50-luvun jälkeen rakennettua keskustan ulkopuolista asuin- aluetta. (Ylönen 1997, 23, em.)

Lähiöiden rinnalla on 2000-luvulle asti elänyt myös niin sanotun "Nurmijärvi-ilmion" vauhdittama puutarhakaupungin toinen kehityssuunta. Väljempää, ja siltä osin Howardin alkuperäistä suunnitelmaa lähempänä olevaa "puutarhakaupunkia" on kannattanut muun muassa Suomen entinen pääministeri Matti Vanhanen. Hänen ajamansa puutarhakaupunki tarkoittaa hajakeskitettyä kaupunkirakennetta, joka muodostuu omakoti- ja rivitalovaltaisten esikaupunkialueiden verkostosta. (HS 7.9.2008, 19.9.2008) Voimme siis huomata, että puutarhakaupunkiaate jakautui Suomessa hyvin erilaisiksi ideologioiksi, eivätkä siitä piirteitä saaneet asuinalueet välttämättä muistuta toisiaan lainkaan.

Tytärkaupunki on jatkoa 60-luvulla syntyneelle kompaktikaupungille (Ylönen 1997, 33), ja sekä Hervantaa että Vuosaarta voidaan pitää sekä tytärkaupunkina, että lähiönä. Vaikka luonnonläheisyyttä pidetään esimerkeissämme Vuosaarella ja Hervannassa

tärkeänä ominaisuutena (Uutta Helsinkiä, Yle 5.9.2013), niistä harvoin käytetään termiä puutarhakaupunki. Tytärkaupungin voi ajatella eroavan muista asuinalueista siten, että se voi toimia myös itsenäisenä yksikkönä eikä ole riippuvainen läheisestä suuremmasta kaupunkikeskuksesta. Tytärkaupungissa voi käydä töissä ja koulussa sekä hyödyntää palveluita. Tytärkaupungin määritelmä on häilyvä, ja esimerkiksi Johanna Hankonen käsittelee teoksessaan *Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta* (1994) Hervantaa lähionä, ei tytärkaupunkina.

3. VUOSAAREN KEHITYS

3.1 Vuosaaren varhaiset vaiheet

Vuosaassa on ollut asutusta ja maatiloja jo keskiajalta alkaen. Alueen vanhimpia jäljellä olevia rakennuksia on n. 1850-luvulla rakennettu torppa, joka on peräisin ajalta, jolloin Vuosaari alkoi kasvattaa suosiotaan kesänviettopaikkana. 1930-luvulla Vuosaari alkoi asteittain kaupungistua, kun alueen hiekkavarannoista kiinnostunut kevytbetonivalmistaja Saseka perusti Vuosaaren tehtaan. (Vuosaari.fi)

Vuosaaren muutos Helsingin tytärkaupungiksi voidaan katsoa tapahtuneen 1960-luvulla, kun alue liitettiin Helsingin maalaiskunnasta (nyk. Vantaa) Helsingin kaupunkiin. Tätä ennen Vuosaareen oltiin jo tehty yleiskaavaluonnos sekä rakennuskaava, joiden rajoissa aluetta lähdettiin toteuttamaan pääasiassa Asuntosäästäjät ry:n voimin. Asuntosäästäjät ry toimi ns. hartiapankkiperiaatteella, eli tuleva asunnonostaja pystyi osallistumaan rakentamiseen myös itse. (Hankonen 1994, 371)

Vaikka Vuosaarta rakennettiin pitkälti ei-ammattilaisten voimin (MyHelsinki), rakentui 1960-luvulla myös arkkitehtonisesti merkittäviä kohteita, kuten Touko Nerosen suunnittelemat terassitalot (Kuva 2, Säästöniemi.fi), sekä Viljo Revellin ja Heikki Castrenin tornitalo Säästömast. Kehittyvästä alueesta kiinnostui myös Paulig Oy, joka siirsi toimintansa Vuosaareen 1960-luvun puolivälissä (Vanhan Vuosaaren kehittämisohjelma 1996, 8). Vuosien varrella Pauligista muodostui tärkeä osa Vuosaaren alueen identiteettiä, ja sen vaikutus alueen kehitykseen oli merkittävä.

Kuva 2. Touko Nerosen suunnittelema terassitalo (wikimedia.org)

3.2 Kiistely Vuosaaren kehityssuunnista

1980-luvulla asemakaavat Vuosaarella alkoivat tiivistyä tiivistymistään (HS 7.10.1991), ja alkoi Vuosaaren ”toinen rakennusaalto”, minkä seurauksena syntyivät Meri-Rastilan ja Kallahden alueet (Vuosaari.fi). Tämä aktivoi kaupunginosan asukkaita kertomaan mielipiteensä alueen rakentamisesta. Aluksi perustettiin ”Hyvä Vuosaari” -projekti, jonka tarkoitus oli kehittää alueen sosiaalisia toimintoja (Vanhan Vuosaaren kehittämisohjelma 1996, 5) ja sen jälkeen, vuonna 1990 paljon huomiota saanut ”Pelastakaa Vuosaari!” -liike (Vuosaari.fi). Liike vastusti alueelle suunniteltua suursatamahanketta ja mielestään ylimitoitettua asuntorakentamista. Asukkaiden näkemysten kannalla oli myös Pauligin johto, jonka työntekijöistä peräti neljäsosa asui Vuosaarella. Pauligin ja asukasyhteisön mielipiteissä korostuvat tytärkaupungin arvot. Asukkaat pitivät tärkeänä sitä, että Vuosaaren keskustaa ja palveluita kehitettäisiin ja niiden elinvoimaisuutta tuettaisiin. Myös Pauligin työpaikat haluttiin pitää alueella, ja ehdotuksessa esitettiin jopa teollisuuden lisäämistä pienissä määrin (HS 7.10.1991).

Helsingin kaupunki oli siirtänyt vastuun Vuosaaren kehityksestä Vuosaari-toimistolle, joka koostui eri virastojen edustajista. Toimisto hoiti kaikkea kaavoituksesta ja suunnittelukilpailuista isännöintimallin kehittämiseen. Asukkaiden ja Vuosaari-toimiston suunnitelmat olivat selvästi ristiriidassa keskenään. Vuosaarellaisten teettämässä, arkkitehti Staffan Lodeniuksen suunnittelemassa ehdotuksessa maata käytettiin enemmän, suursatama jätettiin kokonaan pois, ja metrolinja päättyi aiemmin jättäen tilaa pientaloaluelle. Toimiston suunnitelma oli selvästi tehokkaampi, pientaloja ei ollut ja suursataman lisäksi suunnitelmaan vaikuttivat sataman vaatimat liikennejärjestelyt, kuten Kehä III:n ja Kehä I:n yhdistäminen. Asukkaat painottivat, ettei Vuosaaresta saanut tulla ”pahoinvointilähiötä” liian tehokkuuden takia. (em.)

Vuosaaren satama päätettiin rakentaa vuonna 2002 kovasta vastustuksesta huolimatta, ja se valmistui kuusi vuotta myöhemmin. Sataman suunnittelu järjestettiin tarjouskilpailuna, jonka voitti Arkkitehtityöhuone Artto Palo Rossi Tikka Oy. Kilpailun tavoitteita olivat muun muassa Vuosaaren ja koko Itä-Helsingin arvostuksen parantaminen. (Heikkonen 2008, 205) Kiistely kaupungin ja asukkaiden välillä on lisääntynyt ajoittain myöhemminkin. Erimielisyyksiä on aiheuttanut muun muassa Meri-Rastilan täydennysrakentaminen (HS 17.5.2015).

3.3 Lähiöprojektista vuoden kaupunginosaksi

Lähiöprojekti oli Helsingin kaupungin 1990-luvun loppupuolella aloittama kehitysohjelma, jonka tarkoituksena oli saada lähiöalueiden arvostus nousemaan, pitää rakennus-

kanta hyvässä kunnossa ja tuoda alueille elinvoimaisuutta. Vuosaari oli mukana lähiöprojektissa kahdesti: ensin Keski-Vuosaaren osalta vuonna 1996 ja toisen kerran vuonna 2014 Meri-Rastilassa. Molemmilla alueilla yksi ongelmista oli asuntojen hallintasuhteiden epätasainen jakautuminen. (Vanhan Vuosaaren kehittämissuunnitelma 1996, 1, 5, Lähiöprojektin toimintaraportti 2017, 3)

1990-luvulla projektissa mukana olleen ”Vanhan Vuosaaren”, eli Keski-Vuosaaren, rakennuskanta vaati merkittäviä peruskorjauksia, johon haettiin apua lähiöprojektin avulla. Lähiöprojektissa noteerattiin asukastoiminnan aktiivisuus Vuosaarella, ja Keski-Vuosaaren asukkaat otettiin mukaan uuteen suunnitteluvaiheeseen. Vajaat 20 vuotta myöhemmin lähiöprojekti palasi Vuosaaren Meri-Rastilaan, jota kehitettiin julkisten kaupunkitilojen ja uudisrakentamisen avulla. Uudistuksen tärkeänä osana oli myös paikallisen identiteetin vahvistaminen. (em.) Meri-Rastilassa huonoa mainetta oli aiheuttanut muun muassa asukkaiden koulutus- ja tulotason hitaampi nousu muuhun Helsinkiin verrattuna ja imagoa haluttiin parantaa (HS 15.6.2017).

Vuonna 2017 Vuosaari valittiin vuoden kaupunginosaksi aktiivisen asukastoiminnan ansiosta (Kotiseutuliitto.fi 2017), mihin lähiöprojektin aktiivinen osallistaminen on luultavasti vaikuttanut. Toisaalta erityisesti Meri-Rastila on kärsinyt huonosta maineesta vielä lähiöprojektin jälkeenkin ja uuden kaupunkisuunnittelun tavoitteena on profiiliin nostaminen (HS 15.6.2017).

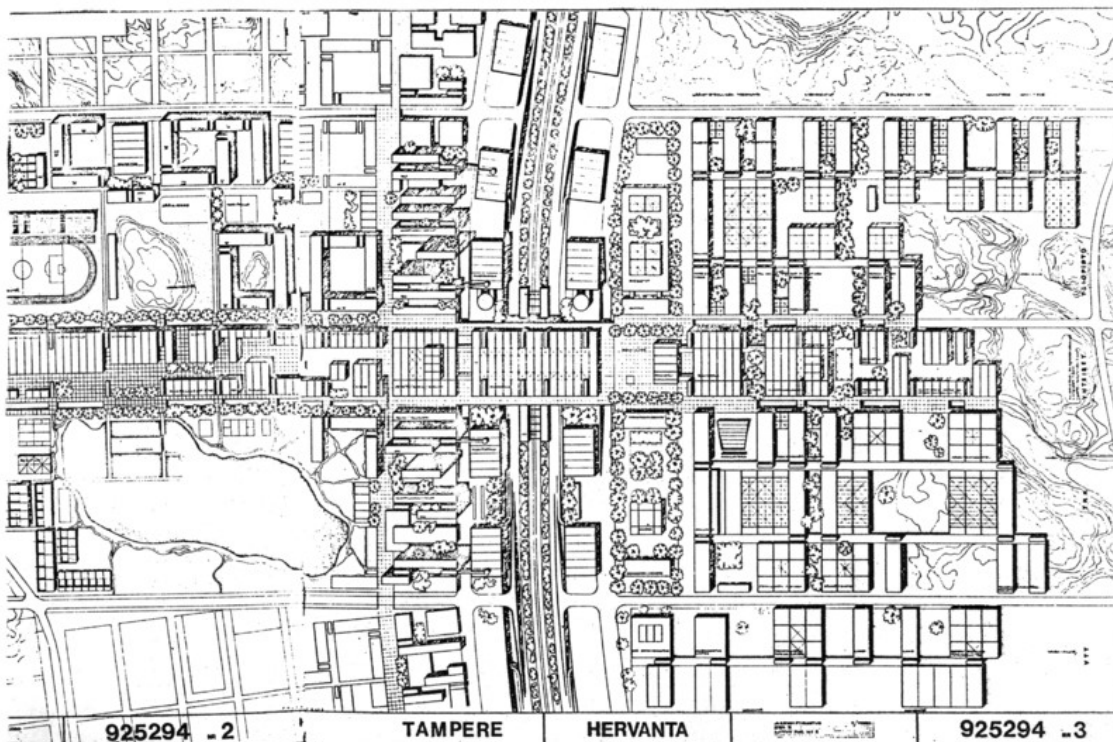
Tytärkaupungin arvot ovat pysyneet mukana Vuosaaren suunnittelussa, ja eroa metsälähiöön halutaan edelleen korostaa. Vuosaari on kulkeutunut jo kauas Howardin alkuperäisen puutarhakaupungin ideasta, mutta tytärkaupungin ja verkostokaupungin identiteetti koetaan tärkeänä ja sen piirteitä halutaan voimistaa. (Uutta Helsinkiä).

4. HERVANNAN KEHITYS

4.1 Suunnitelma Hervantaan

Tampereen kaupunki sai 1964 kehotuksen Opetushallitukselta etsiä sopiva 200 hehtaarin alue Teknillistä korkeakoulua varten. Paikaksi valikoitui Hervanta, joka oli muutamia asuintaloja lukuun ottamatta lähinnä metsästysmaana käytettyä metsää. (Närhi 1993, 29) Arkkitehtiliitto järjesti pian alueen löytämisen jälkeen suunnittelukilpailun uudesta kaupunginosasta, jossa olisi korkeakoulun lisäksi palveluita, työpaikkoja ja huomattava määrä asuntoja (Ylönen 1997, 17-18). Kilpailun voitti professori Aarno Ruusuvoori.

Tavoitteet Hervannalle olivat kunnianhimoiset heti alkuvaiheessa. Toiveena oli asukasluvun nousu 40 000:een kahdessakymmenessä vuodessa ja 50 000:een vuosituhanteen vaihteeseen mennessä. Mahdollisuutena pidettiin myös Tampereen yliopiston (nyk. Tampereen yliopiston keskustan kampus) siirtymistä Hervantaan. Hervannan suunnittelu herätti kiivasta keskustelua koko maassa, ja tutkija Ari Ylönen tulkitsee kirjassaan *Hervanta: Arkkitehtien ajatuksista asukkaiden kotilähiöksi* (1997, 17) tämän pääosin negatiivisen keskustelun olleen yksi syistä alueen huonoon maineeseen vielä vuosia myöhemminkin.

Kuva 3. Aarno Ruusuvooren kilpailuvoitto vuodelta 1967 (wikimedia.org)

Professori Aarno Ruusuvuoren esitys perustui pitkälti ruutukaavaan ja alueen keskiössä risteävien katujen ympärille muodostuvaan liike- ja palveluvyöhykkeeseen (kuva 3). Ehdotukseen kuului 4-5 -kerroksisia asuinrakennuksia umpikortteleissa. Ruusuvuoren ehdotusta muokattiin huomattavasti suunnittelun aikana. Muun muassa umpikorttelirakenteesta ja pysäköintitaloista luovuttiin ja rakennusoikeutta pienennettiin. Ruusuvuori ei osallistunut Hervannan suunnitteluun enää kilpailuvoiton jälkeen, vaan hän on sanonut olevansa ”viaton siihen, mitä Hervannassa tapahtuu”. Päävastuu suunnittelusta siirtyi Tampereen kaupungille, ja myöhemmin Reima ja Raili Pietilälle, jotka saivat suunniteltavakseen kaupunginosan keskusakselin. Keskusakseli kaupp- ja toimintakeskukseksi oli uuden Hervannan harkituimpia osia, ja sitä pidettiin alusta asti onnistuneena. Reima Pietilä halusi suunnitella hervantalaisille omia paikkoja, jotka olivat tunnistettavia ja ihmisläheisiä ja loivat vastakohtaa harmaille kerrostaloille. (Närhi 1993, 49-50)

4.2 Hervanta – ongelmalähiö?

Hervannan maine asuinalueena oli jo alkuvaiheessa heikko, vaikka se olikin muodostunut lähinnä ulkopuolisten ennakkoluulojen eikä asukkaiden mielipiteiden perusteella. Asukaskyselyissä Hervanta näyttäytyi miellyttävänä ja monipuolisena alueena. Kuitenkin 1980-luvun vaihteessa asukkaat joutuivat kohtaamaan Hervannan negatiiviset puolet, kun nuorten jengiytyminen ja muu levottomuus alkoi yleistyä asuinalueilla. Ongelma näkyi alueen asukkaiden ja siellä työskennelleiden sosiaalityöntekijöiden, poliisien ja muiden viranomaisten kokemuksissa. (Ylönen 1997, 18, 50-54)

Sosiaalisten ongelmien syynä voidaan pitää ainakin yksipuolista asuntotuotantoa. Vuokra-asuntoja oli suuri määrä, ja Hervantaan muutti alussa suhteellisen paljon ihmisiä, jotka olivat saaneet hädän aiemmasta kodistaan. Ylönen mukaan nuorison levottomuuteen johti myös se, ettei hervantalaisille lapsille syntynyt ideaalia leikkikulttuuria. Sen syntymiseen olisi tarvittu heterogeeninen väestö ja lapsia eri sukupovista. (em, 44-45)

Hervannan tilanne rauhoittui asukasaktiivisuuden ja viranomaisten avulla. Esimerkiksi Hervannan sanomat -lehti oli merkittävä tekijä positiivisten mielikuvien levittämisessä, mikä lisäsi hervantalaisien halua parantaa olojaan. Myös Teknillisellä korkeakoululla ja Hermian tutkimuslaitoksella katsotaan olleen vaikutusta tilanteen parantumiseen, sillä asukkaat pitivät tärkeitä tutkimus- ja koulutusinstituutteja jollain tavoin ”ominaan”, Hervannan ylpeydenaiheina. Positiiviset kokemukset omasta asuinpaikasta motivoivat asukkaita panostamaan kaupunginosansa hyvinvointiin, ja syntyi muun muassa talotoimikuntia jotka olivat mukana järjestyksen ylläpidossa. (em, 55) Hervannassa alkoi

vuonna 1980 partioida myös oma korttelipoliisi, jonka näkyminen katukuvassa hillitsi il-kivaltaa ja häiriöitä (Aamulehti 1.9.2018).

4.3 Hervanta 2000-luvulla

Hervanta ei ole täysin päässyt huonosta maineestaan eroon 2000-luvullakaan, vaikka kaupunginosa on paljon entistä rauhallisempi. Mediassa Hervanta on esiintynyt 2000-luvullakin usein rikosten kautta (Yle otsikot 2010-2020), mutta monet paikalliset pitävät Hervantaa monipuolisena ja luonnonläheisenä ja arvostavat sen tarjoamia palveluita. Palvelut ovat aiheuttaneet asukkaissa myös huolta, sillä useat sosiaalitoimen palvelut, kuten työvoimatoimisto ja psykiatrian poliklinikka ovat lähteneet 2010-luvulla Hervannasta. Palveluiden säilymisen puolesta on kerätty adresseja (Yle 18.3.2013), mikä osoittaa edelleen jatkuvaa asukasaktiivisuutta, mutta ne eivät ole tuoneet lähteneitä palveluita takaisin. Palveluiden katoaminen on uhka tytärkaupungin toimivuudelle, vaikka samaan aikaan Hervannan väkiluku kasvaa vuosi vuodelta.

Tampereen kaupunki on palvelujen siirtämisestä huolimatta panostanut Hervannan kaupunkisuunnitteluun 2010-luvulla, ja Hervannan pohjoisakselin kortteleista järjestettiin vuonna 2017 suunnittelukilpailu, jonka voitti BST-arkkitehdit (Tampereen kaupunki). Uusi alue on houkuttellut uusia asukkaita ja asunnonostajia, ja vuosina 2014-2017 Hervanta oli asuntokauppapalvelu Etuoven haussa Tampereen viiden haetuimman kaupunginosan joukossa (Aamulehti 3.3.2018). Vuonna 2010 Reima ja Raili Pietilän suunnittelema Hervannan keskusakseli valittiin Museoviraston valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (Yle 28.1.2010)

5. ALUEELLISTEN PIIRTEIDEN VERTAILU

Vuosaaren ja Hervannan rakentumisesta löytyy kaupunginosien suurimmat eroavaisuudet. Vuosaaren ensimmäisen rakennusvaiheen alkaessa Hervanta oli vain metsää, kun taas Hervannan nopeimman rakentamisen aikaan 1970-luvulla Vuosaassa ei rakennettu uusia asuntoja.

Vuosaari n. 39 000 asukasta	Hervanta n. 25 000 asukasta
1938 Sasekan tehtaan toiminta Vuosaassa alkaa	
1963 Keski-Vuosaaren rakentaminen alkaa 1966 Vuosaari liitetään Helsinkiin 1968 Pauligin tehdas muuttaa Vuosaareen	1964 Tampereen kaupunki alkaa etsiä paikkaa Teknilliselle korkeakoululle 1967 Arkkitehtikilpailu Hervantaan julkaistaan
1970 Vuosaaren ensimmäinen, keskiosan asemakaava hyväksytään 1973 Vuosaaren asukastoimikunta perustetaan 1978 Sasekan toiminta Vuosaassa päättyy	70-luku rakennustahti n.750-800 asuntoa/vuosi 1972 Korkeakoulu muuttaa Hervantaan 1973 Ensimmäiset asukkaat muuttavat Hervantaa 1974 Reima ja Raili Pietilä aloittavat keskusakselin suunnittelun 1975 Hervannan valtavyöly avataan
1986 Vuosaaren kehittämisprojekti perustetaan 1989 Toinen rakennusvaihe Meri-Rastilassa alkaa 1989 Vuosaari-toimisto perustetaan	80-luku rakennustahti hidastuu 500 asuntoon/vuosi n. 1980-1985 Levottomuudet Hervannassa huipussaan
1990- Kiista Vuosaaren tulevaisuudesta kaupungin ja asukkaiden välillä kärjistyy 1996 Keski-Vuosaari mukana lähiöprojektissa 1997 Vuotie valmistuu 1998 Metron liikennöinti alkaa	90-luku rakennustahti hidastuu 200-300 asuntoon vuodessa
2002 Aurinkolahden rakentaminen alkaa 2003 Sataman rakennustyöt alkavat 2008 Vuosaaren satama avataan 2014 Meri-Rastila mukana lähiöprojektissa	2017 Hervannan pohjoisakselin kortteleiden ideakilpailun voittaa BST-arkkitehdit
	2021 Ratikan liikennöinti alkaa

Taulukko 1: Aikajanojen vertailu (Lähteet: Vuosaari, Vuosaaren kehityssuunnitelma 1996, Lähiöprojektin toimintaraportti 2017, Ylönen 1997, Tampereen kaupunki, Viiden tähden keskusta 2018, Museovirasto, Bäcklund & Sculman 2005)

5.1 Tytärkaupunkien eroavat lähtökohdat

Saman ideologian ja pitkälti saman aikakauden rakentaminen näkyy Vuosaaren ja Hervannan yhtäläisyyksissä, mutta kaupunginosien erilaiset lähtökohdat ovat edelleen 2020-luvulla osa niiden identiteettiä.

Ensinnäkin Vuosaari oli rakentamisen alkuvaiheessa 1960-luvulla asutetumpi kuin Hervanta, ja alueen suunnitteluun vaikutti muun muassa siellä jo oleva Sasekan tehdas ja siihen liittyvät rakennukset. Hervanta sen sijaan oli enimmäkseen metsää, joten kaupunginosa voitiin suunnitella ilman reunaehtoja. Vuosaaressa ero näkyy historian tärkeytenä asukkaiden näkemyksissä ja rakennusten ajallisena kerrostumisena (Bäcklund & Schulman 2005, 105). Vuosaaren kotisivulla (Vuosaari.fi) mainitaan useaan otteeseen pronssikaudelle ulottuva historia, sekä vanhat huvilat ja muut nähtävyydet, jotka sitovat paikan sen menneisyyteen. Vaikka Hervannan historiastakin on saatavilla tietoa, ja alueella on ollut esimerkiksi metsästystoimintaa ennen tytärkaupunkiaatteen saapumista (Närhi 1993, 15), ei hervantalaisten kommentoissa näy 1960-lukua edeltäneen historian tärkeys. Hervannan historia tunnetaan erityisesti mediassa pelastustarina ongelmaisesta lähiöstä toimivaksi tytärkaupungiksi (Yle 5.9.2013). Vuosaaren eri rakennusvaiheiden kohteet erottuvat ulkonäöltään toisistaan, mikä lisää ajallista kerrostuneisuutta entisestään. Tämän voi huomata myös rakeisuuskuvista (kuva 4). Hervannan rakeisuuskuvasta on huomattavissa yhtenäinen koordinaatisto, kun taas Vuosaaressa alueet erottuvat toisistaan myös koordinaatiston suhteen. Voi olla, että tämä ero tasoittuu ajan myötä, jos Hervannan rakennuskanta monipuolistuu.

Toiseksi Hervanta on lähempänä kantakaupunkinsa keskustaa (n. 8 km), kuin Vuosaari (n.14 km). Asukkaan näkökulmasta etäisyyttä voi kuitenkin pitää samana, sillä Helsinki on suurempana kaupunkina myös levittänyt laajemmalle. Sijainti on merkittävä tekijä asuinalueiden muodostumisessa ja niiden houkuttelevuudessa (Talouselämä 2019), ja hyvällä liikenteellisellä saavutettavuudella on pyritty pienentämään tytärkaupunkien maantieteellistä etäisyyttä kaupungin keskustasta niin metron, moottoriteiden kuin raitinkinkin avulla

Kolmas erilainen lähtökohta tytärkaupungeille on ympäröivä luonto. Vuosaaressa historian lisäksi meren läheisyydestä on muodostunut osa alueen identiteettiä ja se on laajentunut luonnonläheisyyden korostamiseksi kokonaisuudessaan. Vuosaaren Aurinko-

lahtea kutsutaan jopa Helsingin Rivieraksi. (Vuosaari.fi, Uutta Helsinkiä.fi) Hervannasakin asukkaat pitävät ulkoilumaastoja tärkeänä, mutta kenties metsälähiön negatiivisen maineen vaikutuksesta metsästä ei ole muodostunut Hervannan brändiä. Tampereen kaupungin tavoitteet 2020-luvulla tähtäävät kohti metropolia ja suurkaupungin tunnelmaa (Tampereen seutu 2040), ja tästäkään syystä ajatus ”metsäisestä Hervannasta” ei välttämättä sovi nykyiseen Hervannan mainontaan.

Kuva 4: Rakeisuuskaavio-otteet Hervannasta ja Vuosaaresta vuodelta 2020. Hervanta yllä, Vuosaari alla

5.2 Puutarhakaupunki-ideologian vaikutus

Johanna Hankonen (1994, 371) kutsuu Vuosaarta ”Asuntosäästäjien Tapiolaksi”. Tapiolan tapaan Vuosaari oli ensimmäisen rakennusaallon aikaan suhteellisen itsenäinen projekti ilman kytköksiä kantakaupunkiin, vaikka ajatus Helsinkiin liittämistä olikin jo noussut esille (Vuosaari.fi). Kuten Tapiolassa, Vuosaaressakin rakennukset sijoitettiin väljästi ja väliin jätettiin tilaa luonnolle. Lopputuloksesta on selvästi nähtävissä, että luonnonläheisen metsälähiön piirteet olivat vielä tuolloin muodissa ennen siirtymistä kompaktikaupungin ihanteisiin. Vuosaarta ei voi kuitenkaan pitää metsälähiön malliesimerkkinä, sillä puutarhakaupunkiaatteen sijaan alueen juuret ovat hartiapankkirakentamisen ideologiassa. (Hankonen 1994, 371-374)

Hervannassa alku oli hyvin erilainen. Hervannan rakentamisen alkaessa 1970-luvun vaihteessa metsälähiöiden rakentaminen oli jo vähentynyt niiden saaman kritiikin takia ja vallitseva aate oli kompaktikaupunki. Hervannassa suunnittelu oli pitkälti Tampereen kaupungin hallinnoimaa, ja oli alusta asti selvää, että Hervannan oli tarkoitus olla juuri tytärkaupunki: elinvoimainen satelliitti Tampereelle. Toisin kuin Vuosaari, Hervanta toteutettiin suunnittelukilpailun pohjalta. Jo kilpailuohjelmassa näkyivät monet puutarhakaupungin ja kompaktikaupungin tavoitteet, kuten hyvät liikenneyhteydet kantakaupunkiin, palvelut ja työpaikat lähellä asukkaita, sekä ulkoilumahdollisuudet. On mielenkiintoista huomata, että vaikka Hervannan suunnitteluun oli Tampereen kaupungilla suuret tavoitteet ja resurssit suunnittelukilpailua myöten, ei rakennusten arkkitehtoninen laatu yleisen mielipiteen perusteella silti ollut erityisen hyvä, vaan Hervannan rakennuskantaa kritisoitiin rankasti jo rakennusvaiheessa, lukuun ottamatta Pietilöiden suunnittelemaa keskusakselia. (Ylönen 1997, 33-35, 49)

Myöhemmissä rakennusvaiheissa tytärkaupungin tavoitteet kantautuivat myös Vuosaareen. Hyvät liikenneyhteydet Helsinkiin ja erityisesti metro lisäsivät Vuosaaren asukasmäärää ja kaupunkimaisuutta (Bäcklund & Schulman 2005, 9). 1980-luvulla asukasyhteisön ja kaupungin kiistellessä Vuosaaren tulevaisuudesta, oli molempien mielipiteissä esillä ajatus tytärkaupungista, vaikka toiveissa oli paljon eroja. Molemmille tärkeitä olivat elinvoimaisuus, palvelut ja työpaikat.

Vuosaaressa metron ja Vuosaaren sillan rakentaminen ja Hervannassa puolestaan valtaväylä ovat olleet elintärkeitä tytärkaupunkien kehitykselle. Hervannassa pyritään vahvistamaan yhteyttä kaupunkiin entisestään uuden raitiotien avulla. Onkin mielenkiintoista, kasvaako Hervannan väkiluku ratikan ansiosta samoin kuin Vuosaaressa aikanaan metron takia, vai ovatko Hervannan valtaväylä ja sitä käyttävät bussiyhteydet jo ajaneet

saman asian. Liikenteellinen saavutettavuus ja erityisesti raideliikenne olivat tärkeä osa jo Howardin puutarhakaupungissa (Howard 2003, 106).

5.3 Yliopistokaupunki ja kahvikaupunki

Suurimpia eroja Hervannan ja Vuosaaren välillä ovat erilaiset työpaikkoja tarjoavat yritykset. Työpaikkoja voi pitää välttämättömänä tytärkaupungin syntymisen ehtona, sillä ne vetävät puoleensa asukkaita ja lisäävät alueen omavaraisuutta. Nukkumalähiön syntyminen ei ole vaarana, mikäli paikallinen työpaikkatarjonta on turvattu heti kaupunginosan suunnittelun alkuvaiheissa, kuten Hervannassa ja Vuosaassa tilanne oli.

Hervannassa yliopistokampus ja vieressä sijaitseva tutkimuskeskus Hermia ovat osa alueen brändiä, ja myös ne asukkaat, jotka eivät opiskele tai työskentele siellä pitävät koulutusta ja tutkimusta tärkeänä osana kotipaikkansa imagoa (Ylönen 1997, 55). Hervannassa kehitetyt innovaatiot ovat saaneet julkisuutta koko maassa (Aamulehti 4.10.2015).

Vuosaassa ensimmäinen merkittävä yritys työpaikkojen kannalta oli Saseka, mutta pisimpään vaikuttanut on kahvinvalmistaja Paulig. Pauligin työntekijöistä suuri osa on asunut Vuosaassa, ja tehdas luo alueelle identiteettiä jopa levittämänsä kahvin tuoksun kautta. Kahvin rinnalle aluetta leimaavaksi tekijäksi on muotoutunut myös 2008 avattu suursatama. Satama sai rakennusvaiheiden varrella paljon vastustusta toisin kuin kampusalue Hervannassa, joka oli heti tärkeä osa tytärkaupungin identiteettiä. Millainen Vuosaari olisi, jos se olisi suunniteltu alusta asti sataman kanssa? Ajatus satamasta Vuosaassa oli noussut esille jo 1940-luvulla (Vuosaari.fi), joten tämä olisi periaatteessa ollut mahdollista. Joidenkin näkemysten mukaan vasta satama on tehnyt Vuosaaresta tytärkaupungin (Bäcklund & Schulman 2005, 105).

Työ- ja opiskelupaikat voivat toimia mainoksena tytärkaupungille, sillä kaikki työntekijät tai Hervannan tapauksessa opiskelijat eivät asu tytärkaupungissa, mutta muodostavat silti mielipiteen siitä alueella oleskelemalla eivätkä kuulopuheiden perusteella. Tästä on erityisesti hyötyä Vuosaaren ja Hervannan kaltaisille kaupunginosille, jotka ovat kärsineet huonosta maineesta.

Työpaikkojen lisäksi yksi tytärkaupungin ominaispiirteistä ovat saavutetut palvelut. Vuosaassa ja Hervannassa on molemmissa kattava määrä palveluita. Molemmissa on oma kauppakeskus, Vuosaassa Columbus ja Hervannassa Duo, joihin keskittyy esimerkiksi päivittäistavarakauppoja. Lisäksi molemmissa tytärkaupungeissa on muun muassa uimahallit ja kirjastot, sekä kouluja. Koska Vuosaassa ei aluksi tavoiteltu kompakti- tai tytärkaupunkimaista aluetta palvelut ovat kerääntyneet sinne pikkuhiljaa.

Esimerkiksi kauppakeskus Columbus on valmistunut vasta 1996. (Bäcklund & Schulman 2005, 25). Hervannassa sen sijaan palveluita suunniteltiin heti alussa runsaasti. 70-luvulla palvelutaso oli jo samalla tasolla Tampereen keskustan kanssa (Ylönen 1997, 17). Sittemmin osasta palveluista on jouduttu luopumaan, mikä luonnollisesti herättää asukkaista huolta. (Yle 18.3.2013) Voi olla, että puuttuviin palveluihin ei kiinnitetäisi huomiota lainkaan, jos niitä ei olisi alkuaikoina ollut niin runsaasti, vaan ne olisivat lisääntyneet vähitellen kuten Vuosaassa.

5.4 Asukaskunta ja ongelmalähiön leima

Kumpikin tytärkaupungeista on kärsinyt huonosta maineesta, jota ovat aiheuttaneet yksipuolisesta väestöstä johtuvat sosiaaliset ongelmat, sekä rakennusten kunto ja ulkonäkö. Näiden olosuhteiden taustalla on molemmissa kaupunginosissa asuntojen hallintasuhteiden epätasainen jakautuminen. Hervannassa levottomuudet ja nuorten jengiytyminen aiheuttivat ongelmia erityisesti 1980-luvulla, kymmenisen vuotta ensimmäisten asukkaiden muuton jälkeen. Pahimmasta levottomuudesta päästiin eroon nopeasti, ja jo 1990-luvulla ympäristö oli paljon rauhallisempi. (Ylönen 1997, 18, 44-45, 52, HS 15.6.2017, Vanhan Vuosaaren kehittämissuunnitelma 1996, 5)

Vuosaarta alettiin rakentaa omistus-, ei vuokra-asuntopainotteisesti toisin kuin Hervantaa, ja kun Keski-Vuosaari otettiin mukaan lähiöprojektiin, ongelmana nähtiin enemmän rakennusten rapistunut ulkoasu kuin levottomuus (Vanhan Vuosaaren kehittämissuunnitelma 1996, s.5). Myöhemmin vuokra-asuntoja on tosin rakennettu runsaasti esimerkiksi Meri-Rastilaan. Vuosaassa on uutisoitu nuorten häiriköinnistä vasta 2020-luvun taitteessa, eli lähes 60 vuotta kaupunginosan syntymisen jälkeen. (HS 15.8.2019) Asuntojen hallintasuhteiden jakautuminen ei ole olennainen osa tytärkaupunki-ideologian tavoitteita, joten voidaan todeta että itse aate tai sen ydinperiaatteet eivät ole syynä Hervannan tai Vuosaaren huonoon maineeseen.

Huono maine voi aiheuttaa asuinalueella kierteen, jonka Ylönen (1997, 52) esittelee kirjassaan. Ensimmäisissä vaiheissa kaupungin investoinnit ja asukkaiden innostus alueeseen on loppunut ja rakennukset alkavat tarvita korjausta. Tämä vauhdittaa asukkaiden vaihtuvuutta ja samalla alueen arvo laskee, ja alueelle muuttaa paljon keskimääräisen tulotason alapuolella olevia ja työttömiä. Sosiaaliset ongelmat lisääntyvät ja se lisää edelleen muuttoliikettä. Näin huono maine huononee ja asukaskunta yksipuolistuu entisestään. Pienituloisen asukaskunta ajaa alueelta pois myös ostovoimasta riippuvaisia palveluita (HS 26.2.2017)

On tärkeää huomata, että asukkaan käsitys omasta kotipaikastaan voi olla myös positiivinen, vaikka asuinalueen maine olisi huono. Tutkija Lotta Junnilainen uskoo, että puhe ongelmalähiöstä voi olla jopa vahingollista siellä asuville lapsille ja nuorille. Junnilaisen mukaan ” [Ongelmalähiö] on stigma, jolla leimataan yhteiskunnan alemmat luokat” (Yle 18.4.2019). Sekä Hervannassa että Vuosaarella levottomuudet saatiin pääosin kuriin (Ylönen 1997, 57, HS 15.8.2019), mutta huonon maineen kierre ei välttämättä siltikään katkea. Suomessa monien muidenkin puutarhakaupunkiaatteen pohjalta syntyneiden lähiöiden maine on ongelmiin suhteutettuna liioitellun huono (Kemppainen 2017, 9).

Huono-osainen tai ongelmainen asuinalue määritellään usein rikosten tai levottomuuksien määrän sijaan työttömien, pienituloisten tai koulupudokkaiden määrän mukaan. Turkulaisesta kaupunkitutkimuksesta (Erola, Kallio, Vauhkonen 2017, 4) käy ilmi, että tällaisessa huono-osaisessa lähiössä asuminen lisää onnettomuutta monien ihmisryhmien keskuudessa. Maineen parantaminen on siis lähes yhtä tärkeää jollei tärkeämpää kuin sitä seuraavien levottomuuksien ratkaiseminen.

Ylösen (1997, 55) mukaan ongelmien vähentämisessä tärkeintä on, että asukkaat saavat itse alueestaan myönteisen kuvan. Hervannassa positiivista kuvaa alueesta muodosti muun muassa Hervannan Sanomat. Myös Vuosaarella paikallinen lehti on luonut alueelle sekä avoimuutta että yhteisöllisyyttä (Bäcklund & Schulman 2005, 110). Sosiaalinen sekoittaminen on ollut monissa lähiöissä toimiva ratkaisu maineen parantamiseen, ja sitä on käytetty myös Hervannassa ja Vuosaarella. (Kemppainen 2017, 9).

6. TYTÄRKAUPUNKIEN TULEVAISUUS

6.1 Tytärkaupunkimallin mahdollisuudet Suomessa

Vuosaaren ja Hervannan esimerkeistä voimme huomata, että tytärkaupunkimalli voi toimia Suomessa, mutta toisaalta suurimmassa osassa suomalaisista kaupungeista ei ole riittävää asukaskuntaa elinvoimaisen tytärkaupungin aikaansaamiseksi. Ei ole yllätys, että nämä eräät Suomen tunnetuimmista tytärkaupungeista ovat juuri Suomen suurimmassa ja kolmanneksi suurimmassa kaupungissa. Hervannan 25 000 ja etenkin Vuosaaren 39 000 asukkaan väkiluku voi olla lähes mahdoton saavuttaa pienemmällä paikkakunnilla. Tämä johtaa samaan ongelmaan, joka suomalaisissa lähiöissä on ollut niiden alusta asti: pieni väkiluku ei houkuttele alueelle palveluita tai työpaikkoja, jotka ovat tytärkaupungin edellytyksiä. (Tilastokeskus, Tampere alueittain 2019, Vuosaari.fi, Ylönen 1997, 33).

Hervannan ja Vuosaaren kokemuksesta voivat ottaa oppia myös kaupunginosat, jotka eivät ole tytärkaupunkeja tai edes lähiöitä. Molempien kaupunginosien sosiaalisten ongelmien ratkaisussa keskeisiksi tekijöiksi nousivat sosiaalinen sekoittaminen ja aktiivinen asukastoiminta. Myös asukkaiden kokemusten nostaminen mainetta tärkeämmäksi on olennaista.

Tytärkaupungeista on saatu paljon positiivisia kokemuksia, ja tytärkaupunki-idean asettamat tavoitteet paikallisesta elinvoimaisuudesta ovat edelleen ajankohtaisia. Asukkaat arvostavat tytärkaupungeissa lähellä olevia palveluita ja paikallistaloutta, puistoja ja ulkoilumahdollisuuksia sekä historiaa, asukasysteisiä ja arkkitehtuuria. Asukkaat kokevat alueet omikseen ja ne nähdään erillisinä, persoonallisina osina kantakaupungista. Tytärkaupungeissa asuu vuosaarelaisia ja hervantalaisia, ei vain tamperelaisia ja helsinkiläisiä. (Bäcklund & Schulman 2005, 109-111, Yle 5.9.2013, Ylönen 1997, 49, 118)

6.2 Helsingin ja Tampereen tavoitteet tytärkaupungeille

Vuosaari on yksi Helsingin kaupungin tärkeistä kehityskohteista kaupunkisuunnittelussa. Tavoitteena on yhdistää erilaisia Vuosaaren osia toisiinsa uudisrakentamisen avulla. Metroasemasta halutaan tehdä kaupunginosan kiintopiste liiketiloineen ja palveluineen. Myös Vuosaaren lukio saa uudet tilat, joita voivat käyttää myös muut kaupunginosan asukkaat. Ajatus verkostokaupungista, joka linkittyy tytärkaupunkiaatteeseen, oh-

jaa Helsingissä alueen kehitystä. Vaikka ero alun metsälähiöajatuksen halutaan tehdä selväksi, luonnonläheisyyttä pidetään edelleen Vuosaaren tärkeänä ominaisuutena. (Uutta Helsinkiä)

Myös Tampereella tytärkaupunki-ideologiaa muistuttava aluekeskusten teema on kaupunkisuunnittelun keskiössä. Yksi aluekeskuksista ja erityisen huomion kohteista on Hervanta. Ratikan avulla aluekeskukset yhdistetään toisiinsa lähes Ebenezer Howardin ajatusten mukaisesti, ja ratikkapysäkkien ympäristöjä kehitetään merkittävästi. Hervantaan pyritään saamaan keskustamainen korttelirakenne ja koko kaupungissa tavoitellaan suurkaupungin tunnelmaa. Hervannan uudistusten kiintopiste on pohjoisosa, joka näkyy Hervantaan keskustasta saavuttaessa ensimmäisenä. BST-arkkitehtien kilpailuvoiton pohjalta syntyneet pohjoiskorttelit ovat jo pitkälle rakennettuja, mutta viimeistely jatkuu vielä 2020-luvulla. (Tampereen kaupunki 2018, Tampere.fi, Tampereen seutu 2040)

7. YHTEENVETO

Alkuperäisestä puutarha- ja tytärkaupunkiajatuksesta on edelleen jäljellä olennaisia pääpiirteitä, mutta samalla yhteiskunta ja kulloinkin vaikuttavat suuntaukset ovat muokanneet ideologiaa aina itselleen sopivaksi. Ebenezer Howardin ajatus puutarhakaupunkien verkostosta ei ole toteutunut Suomessa sellaisenaan mahdollisesti Howardin mallin matalan tehokkuuden takia. Siitä kehittynyt kompaktikaupunki on silti edelleen käytössä oleva metodi, vaikkei samaa nimitystä käytetä. Todellisuudessa riittävää väkilukua Hervannan tai Vuosaaren kaltaiselle kaupunginosalle ei kaikissa Suomen kaupungeissa voida saavuttaa. Esimerkiksi Hervanta on joutunut kärsimään palveluiden menetyksestä suuresta koostaan huolimatta.

Kaupungistuminen ja ilmastonmuutos ovat megatrendejä, jotka näkyvät myös kaupunkisuunnittelussa ja tytärkaupungin mahdollisuuksissa nykyajassa. Tytärkaupungista on mahdollista luoda ympäristö, joka vastaa kaupunkiasumisesta kiinnostuneen ihmisen tarpeisiin, vaikkei asunto olisikaan aivan keskustassa. Toisaalta kaupunkiasumisessa voidaan pitää tärkeänä nimenomaan keskustan ja muiden suurimpien palvelukeskittymien saavuttamista. Tällöin Tytärkaupungin merkitys kaupunginosana, jolla on oma identiteetti ja palvelut ei toteudu, vaan palveluistaan huolimatta se voi olla asukkaalle nukkumalähiö, josta ajetaan autolla tai ratikalla hypermarketteihin ja keskustan kauppoihin ostoksille.

Julkisen liikenteen piirissä olevat alueet ovat ympäristöystävällisiä, sillä ne vähentävät ilmastolle haitallista yksityisautoilua. Toisaalta Jukka Heinonen on todennut 2012 julkaisussa tutkimuksessaan, että aluetyyppiä suurempi vaikutus on kulutustottumuksilla, jotka ovat osoittautuneet aiheuttavan jopa enemmän päästöjä kaupunkilaisten kuin haja-asutusalueilla asuvien keskuudessa.

Hervanta ja Vuosaari ovat monella tavalla hyvin samanlaisia kaupunginosia, vaikka niiden alkuvaiheet ovat olleet todella erilaisia. Vuosaari oli aluksi Asuntosäästäjät ry:n hartiapankkikohde, jonka voidaan sanoa muuttuneen tytärkaupungiksi vasta Helsinkiin liittymisen jälkeen. Hervanta sen sijaan rakennettiin alusta asti puutarha- ja tytärkaupungin tavoitteiden mukaisesti. Molempien kaupunginosien kehittämisessä on edelleen esillä samoja tytärkaupungin tavoitteita ja niin vahvuuksista kuin heikkouksistakin löytyy yhtäläisyyksiä. Tytärkaupunkien asukkaat arvostavat kotipaikoissaan erityisesti lähellä olevia palveluita, asukasyhteisöä ja ulkoilumahdollisuuksia.

Molemmassa käsitellyissä tytärkaupungeissa on ollut sosiaalisia ongelmia, kuten nuorten jengiytymistä. Havaitut ongelmat eivät kuitenkaan johdu tytärkaupunki-ideologiasta, vaan pääasiassa asuntojen epätasaisesta hallintajakaumasta ja yksipuolisesta väestöstä. Ongelmista ja yksipuolisesta väestöstä johtuvan huonon maineen stigma vaikuttaa vielä suurempien levottomuuksien poistuttuakin. Ratkaisuna ongelmaan on asukkaiden itsetunnon kohoaminen kotipaikkansa suhteen, asukasaktiivisuus ja sosiaalinen sekoittaminen.

LÄHTEET

- Buder, S., 1990. *Visionaries and Planners: The Garden City Movement and the Modern community*. New York: Oxford University Press.
- Bäcklund, P. & Schulman, H., 2005. *Suunnittelun kumppanuudet: Tapaus Vuosaari*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Hall, P. & Ward, C., 2014. *Sociable Cities: The 21st-Century Reinvention of the Garden City*. 2. painos. Lontoo, New York: Routledge.
- Hankonen, J., 1994. *Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta*. Tampere: Gaudeamus kirja & Otatieto Oy.
- Heinonen, J., 2012. *The Impacts of Urban Structure and the Related Consumption Patterns on the Carbon Emissions of an Average Consumer*. Helsinki: Unigrafia Oy.
- Howard, E., 2003. *Garden Cities of To-Morrow*. 16. painos. Sage Publications
- Kemppainen, T., 2017. *Disorder and insecurity in a residential context: A study focusing on Finnish suburban housing estates built in the 1960s and 1970s*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Närhi, M., 1993. *Hervanta: Vuorenpaikkojen maa*. Tampere: Tampereen kaupunki.
- Pakarinen, T., 2010. *Metaphors in urban planning: From Garden City to Zwischenstadt and Netzstadt*. Tampere: School of Architecture, Tampere University of Technology.
- Tyvelä, H., 2016. *1970-luvun lähiökeskusta rakennettuna kulttuuriympäristönä: Kompaktikaupunki Jyväskylän Huhtasuolla*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Ylönen, A., 1997. *Hervanta: Arkkitehtien ajatuksista asukkaiden kotilähiöksi*. Tampere: Cafe Lebenswel
- Helsingin kaupunki., 2017. *Lähiöprojektin toimintaraportti 2017*. Helsinki: Helsingin kaupunki
- Aamulehti. Vanhalakka, V., 4.10.2015. Laservalo nujertaa syöpäsolukon. Aamulehden media-arkisto. (viitattu 11.4.2020): https://www-media-arkisto-com.libproxy.tuni.fi/arkisto/jsp/popup_article_highslide.jsp?scopeNr=15
- Aamulehti. Saarinen, J., 3.3.2018 Tässä ovat Tampereen halutuimman asunnon kriteerit – Tilastot paljastavat kuumimmat kaupunginosat: uusi asuinalue kipusi kärkijoukkoon. Saatavilla (viitattu 12.4.2020): <https://www.aamulehti.fi/a/200783122>
- Aamulehti. Kalliosaari, K., 1.9.2018. Hervanta ja Tesoma rauhoittuivat muutamassa vuosikymmenessä – Näin Tampereen ongelmalähiöistä tuli mallioppilaita. Saatavilla (viitattu 31.3.2020): <https://www.aamulehti.fi/a/201173117>
- Helsingin Sanomat. Astikainen, R., 7.10.1991. Kaiken keskellä olisi komea sisätori. Saatavilla (viitattu 6.4.2020): <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000003095348.html>
- Helsingin Sanomat. Astikainen, R., 7.10.1991. Asukkaat teettivät vaihtoehtokaavan Vuosaaren tytärkaupunkihankkeesta Asukasliikkeen ja Pauligin ajatukset Vuosaaren

keskustasta käyvät yhteen. Saatavilla (viitattu 1.4.2020): <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000003095346.html>

Helsingin Sanomat. Ronkainen, P., 10.12.2000. Vuosaarelaiset haluavat palveluita eivätkä lisää asukkaita. Saatavilla (viitattu 1.4.2020): <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000003932752.html>

Helsingin Sanomat. Pohjanpalo, O., 10.10.2002. 13 vuoden suunnittelu. Saatavilla (viitattu 1.4.2020): <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000004088938.html>

Helsingin Sanomat. Jokinen, R., 7.9.2008. Matti Vanhanen rakentaisi puutarhojen metropolin. Saatavilla (viitattu 8.4.2020): <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004596288.html>

Helsingin Sanomat. Moisio, T., 19.9.2008. Vanhanen puolusti puutarhakaupunkivisiota. Saatavilla (viitattu 8.4.2020): <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000004599107.html>

Helsingin Sanomat. Malmberg, L., 26.2.2017. Helsingin Meri-Rastilan asukkaista 34 prosenttia on maahan-muuttaja-taustaisia – Vuokratalojen valtaamaan kaupunginosaan yritetään houkutella omistusasujia. Saatavilla (viitattu 6.4.2020): <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005103735.html>

Helsingin Sanomat. Laitinen, J., 15.6.2017. Anni Sinnemäki lupaa parempaa tulevaisuutta lähiöille: Jakomäen, Siltamäen, Myllypuron, Kontulan ja Meri-Rastilan profiilia nostettava. Saatavilla (viitattu 12.4.2020): <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005254902.html>

Helsingin sanomat. Laitinen, J., 17.5.2015. Meri-Rastilan suojelijat ja Helsinki jälleen nokkapokassa – "Rakennus-suunnitelmat tuhoavat kodikasta luonnetta". Saatavilla (viitattu 19.4.2020): <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002824677.html>

Helsingin Sanomat. Oksanen, K., 15.8.2019. Nuoriso riehui Vuosaarella, kunnes perinteiset keinot saivat heidät rauhoittumaan. Saatavilla (viitattu 13.4.2020): <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006205629.html>

Kotiseutuliitto. Toiminta. Palkinnot ja kilpailut. Vuoden kaupunginosa. Verkkosivu. Saatavilla (viitattu 6.4.2020): <https://kotiseutuliitto.fi/toiminta/palkinnot-ja-kilpailut/vuoden-kaupunginosa/>

Museovirasto, 22.12.2009. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Tapiola. Verkkosivu. Saatavilla (viitattu 17.3.2020): http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1359

Museovirasto, 22.12.2009: Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt: Hervannan keskusakseli. Verkkosivu. Saatavilla. (viitattu 1.4.2020) http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1248

MyHelsinki. Näe ja Koe. Naapurustot. Vuosaari. Verkkosivu. Saatavilla (viitattu 1.4.2020): <https://www.myhelsinki.fi/fi/n%C3%A4e-ja-koe/naapurustot/it%C3%A4iset-naapurustot/vuosaari>

Säästöniemi. Historia. Verkkosivu. Saatavilla (viitattu 1.4.2020): <http://www.saastoniemi.fi/historia>

Talouselämä. Kankare, M., 29.8.2019. Arvaatte varmaan, mitkä ovat taas kerran asunnon valinnan ykköskriteerit – ”Vanha kliseinen asunnonostajan ohje”. Saatavilla (viitattu 8.4.2020): <https://www.talouselama.fi/uutiset/arvaatte-varmaan-mitka-ovat-taas-kerran-asunnon-valinnan-ykkoskriteerit-vanha-kliseinen-asunnonostajan-ohje/3aa7a96e-55d3-4d34-bcdd-b8e80d43c9f6>

Tampere. Asuminen ja Ympäristö. Kaavoitus. Asemakaavoitus. Hervannan pohjoisakseli. Verkkosivu. Saatavilla (viitattu 20.4.2020): <https://www.tampere.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/asemakaavoitus/hervannanpohjoisakseli.html>

Tampereen kaupunginhallitus. 14.5.2018. Viiden tähden keskusta 2018-2030: Tampereen keskustan kehittämissuunnitelma 2018-2030. Saatavilla (viitattu 20.4.2020) https://www.tampere.fi/tiedostot/v/bj21Xli2v/Tampereen_kaupunki_Viiden_tahden_kestustan_kehittamissuunnitelma_2018_2030_lowres.pdf

Tampereen kaupunki. Mauna A., 11.12.2018. Tampereen asemakaavoitusohjelman 2019-2023 lähtökohdista monipuoliset asumisvaihtoehdot. Tiedote. Saatavilla (viitattu 8.4.2020): https://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2018/12/11122018_3.html

Tampereen kaupunki. 9.2019. Tietoa Tampereesta. Tietonäköala. Väestö ja väestömuutokset. Verkkosivu. Saatavilla (viitattu 12.4.2020): <https://public.tableau.com/profile/tampereen.kaupunki#!/vizhome/Tamperealueittain/Etusivu>

Tampereen seutu 2040. Verkkosivu. Saatavilla (viitattu 8.4.2020): <https://www.tampereenseutu2040.fi/>

Tilastokeskus. Statfin tilastotietokanta. Verkkosivu. Saatavilla (viitattu 20.4.2020): <http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/>

Uutta Helsinkiä. Alueet. Vuosaari. Verkkosivu. Saatavilla (viitattu 20.4.2020): <https://www.uuttahelsinki.fi/fi/vuosaari>

Vuosaari. Tietoa Vuosaaresta. Yleistä. Historia. Verkkosivu. Saatavilla (viitattu 17.3.2020): <https://vuosaari.fi/historia/>

Yle. Niskanen, E., 5.9.2013. Ei tullut Hervannasta slummiä, tuli elävä kaupunginosa. Saatavilla (viitattu 19.4.2020): <https://yle.fi/uutiset/3-6815509>

Yle. Hirvonen, T., 18.4.2019. Tutkijoiden mielestä Suomessa ei ole ongelmalähiöitä – ”Se on kiertoilmaus, jolla leimataan alemmat luokat”. Saatavilla (viitattu 12.4.2020): <https://yle.fi/uutiset/3-10679301>

Yle. Nieminen, E., 18.3.2013. Hervantalaiset huolissaan palveluistaan. Saatavilla (viitattu 12.4.2020): <https://yle.fi/uutiset/3-6541751>

Yle. Meriläinen, U., 28.1.2010. Lähiötkin arvokkaita kulttuuriympäristöjä. Saatavilla (viitattu 12.4.2020): <https://yle.fi/uutiset/3-5499723>

LIITTEET

Kuva

1:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Garden_Cities_of_Tomorrow,_No._3.png

Kuva 2: https://fi.m.wikipedia.org/wiki/Tiedosto:Terassitalo_Vuosaari.jpg

Kuva 3: <https://fi.m.wikipedia.org/wiki/Tiedosto:Hervanta-2.gif>